

УДК 343.1 :343.151,272 : 347,952.1,5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.74>

**ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ УХВАЛ,
РІШЕНЬ ТА ВИРОКІВ СУДІВ ВИКОНАВЦЯМИ
ТА НАЦІОНАЛЬНИМ АГЕНТСТВОМ З ПИТАНЬ ВІЯВЛЕННЯ,
РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ,
ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ:
ДОЦІЛЬНІСТЬ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ**

Фурса С.Я.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного та приватного права,
Київський університет права
Національної академії науки України
ORCID: 0000-0002-3023-5287*

Фурса Є.І.,

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного та приватного права,
Київський університет права
Національної академії науки України
ORCID: 0000-0001-9496-1256*

Фурса С.Я., Фурса Є.І. Примусове виконання ухвал, рішень та вироків судів виконавцями та Національним агентством з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: доцільність розмежування повноважень.

У статті надано науковий аналіз виконання ухвал, постанов, вироків судів у кримінальних справах та вчинення інших видів виконавчих проваджень, пов'язаних зі зверненням стягнення на майно (грошові кошти), отриманні від корупційних злочинів в інтересах держави та інших осіб. З метою удосконалення діяльності Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство) слід звернути увагу на цілі, яких воно має досягати, у зв'язку з діяльністю, зокрема, державних виконавців. Доцільно усунути дублювання їх повноважень зі звернення стягнення на майно (грошові кошти) в дохід держави, що може виконуватися як державними виконавцями, так і Національним агентством на законодавчому рівні. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» не має чітко визначених цілей, на досягнення яких він спрямований, а також в його змісті існує велика кількість суперечностей та недоліків які слід усунути комплексно і системно. Так, при наявності проблем з реалізацією майна з прилюдних торгів Агентством та державними виконавцями варто створювати універсальну і системну платформу, де майно буде зручно придбавати покупцям, доцільно визнати потребу в професійних управлінцях активами. Управління активами – це складна професійна діяльність, де мають проявлятися знання як права, так економіки, має також бути застрахована можлива відповідальність за негативні наслідки такої діяльності. Авторами обґрунтовано, що управління активами – не є їх відчуження, як це передбачено у зазначеному вище Законі України. Правильним та актуальним орієнтиром, який має бути розвинений і конкретизований в національному законодавстві та міжнародних договорах це взаємодія представників Агентства з фахівцями з іноземних країн в частині обміну досвідом та інформацією з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком та управлінням активами з метою повернення їх в Україну.

Ключові слова: кримінальне, цивільне судочинство, корупційні злочини, суд, ухвали, постанови, конфіскація, арешт, вирок суду, виявлення та розшук активів, управління активами, необґрунтовані активи, рішення суду, повноваження, Національне агентство, державний виконавець, примусове виконання.

Fursa S.Y., Fursa Ye.I. Forced enforcement of resolutions, decisions and judgments of courts by enforcement officers and the National agency for the detection, search and management of assets obtained from corruption and other crimes: the appropriateness of the definition of powers.

The authors have conducted a scientific analysis of the execution of decisions, rulings, and court sentences in criminal cases and the conduct of other types of enforcement proceedings related to the seizure of property (money) obtained from corruption crimes in the interests of the state and other persons. The need to eliminate duplication of powers to seize property (money) in the state's income, which can be performed by both state bailiffs and the National Agency of Ukraine for the Identification, Search, and Management of Assets Obtained from Corruption and Other Crimes (hereinafter referred to as the National Agency), by coordinating and delimiting them at the legislative level, is substantiated. In order to improve the activities of the National Agency, attention should be paid to the goals it should achieve in conjunction with the activities of other bodies that should facilitate the implementation of civil and criminal justice, in particular, state bailiffs. The Law of Ukraine "On the National Agency of Ukraine for the Identification, Search and Management of Assets Obtained from Corruption and Other Crimes" does not have clearly defined goals, the achievement of which it is aimed at, and there are a large number of contradictions and shortcomings in its content that should be eliminated comprehensively and systematically. Thus, if there are problems with the sale of property from public auctions by the Agency and state executors, it is worth creating a universal and systematic platform where property will be convenient for buyers to purchase, it is advisable to recognize the need for professional asset managers. Asset management is a complex professional activity, where knowledge of law and economics must be manifested, possible liability for the negative consequences of such activity must be insured. The authors substantiate that asset management is not their alienation, as provided for in the above-mentioned Law of Ukraine. The correct and relevant guideline, which should be developed and specified in national legislation and international treaties, is the interaction of representatives of the Agency with specialists from foreign countries in terms of exchanging experience and information on issues related to the identification, search and management of assets with the aim of returning them to Ukraine.

Key words: criminal, civil proceedings, corruption crimes, court, resolutions, decisions, confiscation, arrest, court verdict, identification and search of assets, asset management, unfounded assets, court decision, authority, National Agency, state enforcement officer, enforcement.

Постановка проблеми зводиться до дослідження наукових джерел, законодавчих актів про Національне агентство, виконавче провадження та ін., а також встановлення проблем, які виникають при виконанні ухвал, постанов та вироків суду про конфіскацію майна як видів покарання при вчиненні корупційних злочинів. Вирішення таких проблем зумовлено необхідністю розмежування повноважень Національного агентства та державних виконавців, оскільки положення відповідних нормативних актів є недосконалими та потребують істотного переформатування.

Мета дослідження зумовлена актуальними проблемами у забезпеченні інтересів осіб, які постраждали від злочину, інтересами держави та аналізом позицій вчених та норм, зокрема, Кримінального процесуального кодексу України [1] (далі – КПК) та Закону України "Про виконавче провадження" [2] (далі-Закон) для узгодження і удосконалення відповідних процедур примусового виконання постанов, вироків суду щодо виконання таких покарань як конфіскація майна. Такий науковий аналіз необхідний не тільки в контексті суто наукової діяльності, а й через істотний запит громадянського суспільства на справедливе і адекватне покарання злочинців. Так, у медіа повідомляється про виявлення величезних сум коштів, отриманих незаконно, проте лише незначна їх частина потрапляє під примусове вилучення. Тому потребується узгоджувати процедури примусового виконання вироків з процедурами діяльності правоохоронних органів з розслідування кримінальних правопорушень. Складність таких справ обумовлена тим, що значна частина коштів, отриманих злочинним шляхом, опиняється за кордоном і вилучити їх в дохід держави буває складно або неможливо. Отже, потребується певна стратегія в кримінальному або іншому виді судочинства з урахуванням повноважень виконавців з примусового виконання постанов і вироків судів. Тому автори поставили собі за мету провести дослідження розмежування повноважень Національного агентства та органів державної виконавчої служби, зокрема, державних виконавців.

Стан опрацювання проблематики. Питанням правового статусу Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, аналізу його функції та оцінки його ефективності, яка має вимірюватись не лише через співвідношення бюджетних витрат на Національне агентство та чистих надходжень до бюджету від управління арештованими активами своє дослідження присвятила Маслова А.Б. [3].

Мельник Л.В. свою наукову працю присвятила як зовнішнім, так і внутрішнім передумовам виникнення Національного агентства та історії його розвитку, обґрунтувала потребу його співпраці з міжнародними організаціями з розшуку та управління активами, звернула увагу на недосконалість національного законодавства та необхідність управління і збереження великої кількості арештованих і конфіскованих активів [4]. Фурса С.Я., Фурса Є.І. висловили свою думку про доцільність запровадження у Цивільний процесуальний кодекс України [5] (далі – ЦПК) норм, які регламентують провадження з розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх витребування [6]. Слід зазначити, що існують певні підзаконні акти, які регламентують взаємодію Національного агентства, зокрема, з Національною поліцією України під час здійснення заходів з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні [7]. Але постанови про накладення арешту у кримінальному провадженні та вилучення активів підлягають й примусовому виконанню державними виконавцями, а наукові дослідження про розмежування повноважень між Національним агентством та державними виконавцями відсутні.

Виклад основного матеріалу. До повноважень державних виконавців належить примусове виконання вироків судів у кримінальних справах, а також виконавчих листів, які видані судами на підставі вироків суду. У КПК передбачено порядок можливої конфіскації майна, що забезпечується ляхом накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого, підозрюваного чи засудженого або осіб, які несуть за законом матеріальну відповідальність за їх злочинні дії, де б ці вклади, цінності та інше майно не знаходилось, а також шляхом вилучення майна, на яке накладено арешт. Накладення ж арешту на вклади зазначених осіб проводиться виключно за *ухвалою суду*.

В той же час, в медіа з'явилися відомості про те, що «Минулого тижня Державне бюро розслідувань України у Франції проводило обшуки у колишнього генерального прокурора України Святослава Піскуна та вилучило 90 тисяч євро, три кілограми золота, 18 годинників загальною вартістю 1 мільйон євро»[8]. Неточність в цій інформації, на думку авторів, полягає в тому, що у Франції українські правоохоронні органи не вправі проводити слідчі дії, а відповідні дії проводилися французькими правоохоронними органами і саме внаслідок таких дій «французька поліція розпочала кримінальну справу щодо легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом». А це означає, що всі виявлені кошти будуть стягнуті в дохід Франції, а не України. Приблизно за такою схемою американська поліція переслідувала й колишнього високопосадовця П. Лазаренка за відмивання коштів на території США і все стягнуте було звернено в дохід США. Таких прикладів є дуже багато. Тобто такі справи доводять необхідність на міжнародному рівні врегулювати питання про звернення стягнення на майно злочинця, який незаконно отримав таке майно в Україні, отже завдав істотної шкоди інтересам держави або фізичним чи юридичним особам. В усякому разі, на думку авторів, слід визначати розмір завданої матеріальної шкоди і пред'являти претензії з її відшкодування, а не тільки висувати обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому, не завжди доцільно звинувачення висувати у кримінальному провадженні, оскільки у цивільному судочинстві на сьогодні можна звертати стягнення на майно боржника, законність походження якого не може обґрунтувати відповідач (Глава 12 розділу III ЦПК). Такий підхід доволі часто може стати перспективнішим, ніж порушене кримінальне провадження. Але, передбачаючи зауваження опонентів, зазначимо, що при пред'явленні позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави слід враховувати строки позовної давності (ч. 5 ст. 258 Цивільного кодексу України [9] (далі – ЦК).

У цьому контексті вважаємо доцільним зробити акцент та повноваженнях Національного агентства щодо представництва інтересів України у закордонних юрисдикційних органах у справах, пов'язаних з поверненням активів, одержаних від корупційних та інших кримінальних правопорушень, в Україну (п. 4 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»[10], далі Закон) та визнати їх слухними. В сучасних умовах варто було б більшу увагу звернути саме на міжнародний аспект взаємодії Національного агентства з іноземними партнерами, щоб кошти отримані злочинним шляхом в Україні, не ставали «доходом» іноземних країн.

Якщо ж проаналізувати повноваження Національного агентства, які встановлені у Законі, то можна встановити певну колізію, оскільки воно має істотні повноваження не тільки в сфері витребування активів, одержаних від корупційних та інших кримінальних правопорушень, а й в інших сферах. Зокрема, згідно Глави 12 розділу III ЦПК України головним критерієм для звернення стягнення на кошти відповідача є його посада та відсутність доводів на предмет джерела, з якого ним були отримані кошти на законних підставах. Тобто назва Національного агентства визначає його функції – управління активами від корупційних та інших злочинів, а це доводить, що мають бути вирoki судів, а не рішення судів. Але в цій сфері працює й державна виконавча служба.

У зв'язку з цим, можна констатувати певну міжвідомчу «конкуренцію» щодо вчинення дій зі звернення стягнення на майно між Національним агентством та державними виконавцями. Якщо ж намагатися конкретизувати повноваження державних виконавців та Національного агентства щодо виконання вироків у кримінальних справах, то стане очевидним, що процедура діяльності виконавців більш чітко регламентована у Законі України «Про виконавче провадження», починаючи від порядку звернення стягнення до реалізації майна з прилюдних торгів. Щодо повноважень Національного агентства, то згідно ст. 21⁶ Закону у разі, якщо таке майно не реалізовано на перших торгах, допускається виставлення його на повторні торги відповідно до законодавства із зниженням ціни, яка не може бути меншою за суму митних платежів, що підлягала б сплаті при випуску такого майна у вільний обіг на митній території України, якщо такі митні платежі не були попередньо сплачені. Тобто нижня межа ціни продажу об'єкту на стільки мінімізована Законом, що природно виникатиме спокуса продати майно із зловживанням правом, оскільки це дозволяє Закон.

Для порівняння, у ч. 5 ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження» (далі – Закон) встановлені абсолютно інші підстави для зниження вартості майна а саме:

- не реалізоване на електронних торгах нерухоме майно, об'єкт незавершеного будівництва, майбутній об'єкт нерухомості виставляються на *повторні* електронні торги за ціною, що становить 85 відсотків, а рухоме майно – 75 відсотків його вартості, визначеної в порядку, встановленому статтею 57 цього Закону.

- у разі повторної нереалізації майна нерухоме майно виставляється на *третій* електронний аукціон за ціною, що становить 70 відсотків, а рухоме майно – 50 відсотків його вартості, визначеної в порядку, встановленому статтею 57 цього Закону.

Цілком очевидна різниця в підходах, оскільки у виконавчому провадженні майно, за звичай, забирається у власника і реалізується на торгах, щоб погасити заборгованість, тому власник буде контролювати торги і відповідні ціни продажу його майна, оскільки так компенсується його борг. Коли ж відбувається конфіскація майна за вироком суду, то колишнього власника вже мало турбує, за якою ціною буде продане майно і який дохід отримає держава. Згідно ст. 62 Закону України «Про виконавче провадження», такий самий порядок продажу майна боржника відбуватиметься й при його конфіскації і реалізації державним виконавцем, тому принципову різницю в їх повноваженнях знайти складно.

Деякі фахівці бачать і аналізують проблеми з управління активами і зводять їх до таких:

Проблема 1. Низька ефективність конкурсних відборів;

Проблема 2. Зволікання з передачею активів в управління;

Проблема 3. Втрата економічної цінності[11].

Не вдаючись до глибокого критичного аналізу наведеної гіпотези зазначеного вище автора, пропонуємо подивитися на проблеми, які мають місце у діяльності Національного агентства. Так, на нашу думку, головна проблема полягає в тому, що при розробці відповідного законопроекту було втрачено індивідуальний сенс його діяльності і тому виникли суперечності, які закладені у функціях Національного агентства та державних виконавців. Зокрема, сама назва Національного агентства спонукає до розмежування його повноважень, які мають поширюватися лише на кримінальні справи, а це істотна відмінність від повноважень державних виконавців, які значно ширші. Так, кваліфікувати майно як необґрунтований актив можна лише після відповідного рішення суду у порядку цивільного судочинства, але не завжди це має місце після відповідного вироку суду. Водночас, згідно назви Національного агентства його повноваження мають поширюватися на те майно, яке визнане судом таким, що отримане в результаті корупційних та інших злочинів і, од-ночасно, зміст діяльності зводиться до управління таким майном. Однак, у разі визнання майна відповідача необґрунтованим активом, таке майно має відчужуватися і отримані кошти надходити до державного бюджету. Тобто управляти таким майном не має сенсу.

В той же час, концептуально сприймаючи назву Національного агентства і відповідні функції його представників щодо управління майном, мусимо визнати, що управління майном не повинно включати відчуження майна. Це положення можна підтвердити й сутністю договору управління майном, яка визначена у ст. 1029 ЦК України і схематично вона зводиться до такого: «установник управління передає управителеві на певний строк майно в управління (підкреслено авторами), а останній зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача)». Але ця схема не відповідає сутності діяльності Національного агентства, оскільки останнє не є установником управління, а мусить бути управителем, тому не повинно наділятися повноваженнями з приводу його відчуження. Отже, сутність діяльності цього органу зводиться до збереження майна та отримання від його володіння і користування максимально допустимого доходу під час дії накладеного на нього арешту, але не його відчуження.

Так, арешт на майно можуть накладати перелічені у законодавстві особи і відповідно до встановлених вимог, а Національне агентство за п. 1 ч. 1 ст. 16 Закону лише:

- вживає відповідно до звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури, судів заходів до виявлення та розшуку активів. І такі повноваження Агентства цілком зрозумілі і виправдані. Зокрема, відомий бізнесмен І. Коломойський перебуває під вартою в Україні з вересня 2023 року, його тримають у СІЗО у зв'язку з підозрами у шахрайстві, легалізації майна та організації замовного вбивства, звісно, його майно знаходиться не тільки в Україні, тому його потрібно шукати в різних країнах світу і це кропітка робота, яку потенційно можуть виконувати лише представники Агентства чи виконавчі групи (ст. 25 Закону України «Про виконавче провадження»);

- взаємодіє з цими органами з метою накладення арешту на такі активи та їх конфіскацію чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів на підставі рішення суду.

Останнє положення функціонально не «вписується» в повноваження Національного агентства, що, фактично, означає взаємодію «з метою накладання арешту на активи», якщо підстави для накладання арешту мають кваліфікуватися уповноваженими органами, а не Національним агентством. У цьому зв'язку виникає питання, а як можна взаємодіяти з переліченими органами в питаннях ухвалення рішень про конфіскацію майна чи їх стягнення в дохід держави внаслідок визнання необґрунтованими активів? Тобто відповіді на останні питання мають кваліфікуватися відповідно до передбачених у законодавстві санкцій і матеріалів справи, а не зумовлюватися якістю чи кількістю майна підозрюваного, але саме на ці питання має відповідати Національне агентство. Вважаємо, що такі повноваження не відповідають сутності «управління майном».

Так, згідно п. 8¹ ч. 1 ст. 10 Закону, Національне агентство надає слідчому, детективу, прокурору, слідчому судді, суду висновок щодо можливості здійснення ефективного управління активом та збереження економічної вартості активу. Але у такому разі, на нашу думку, Агентство починає виконувати роль експерта...? При цьому, якщо раніше зазначалося, що дії Національного агентства ініціюються зверненням прокурора, то з даної норми випливає, що Національне агентство може надавати висновок за власною ініціативою, а це суперечить сутності діяльності органів державної влади і субординації між ними.

Якщо проаналізувати застосоване в цьому Законі поняття «звернення», то стануть очевидними проблеми із законотворчою технікою, оскільки в силу субординації суди займають вищу сходинку в державному устрої, саме тому їх рішення, ухвали, постанови є загальнообов'язковими до виконання (ст. 129 Конституції України[12]) і кваліфікувати їх як звернення суду не можна.

Тобто в Законі простежується намагання його авторів надати цьому органу владних повноважень і значно вищого ступеня незалежності, але в такому випадку варто було б його компетенцію сфокусувати на управлінні активами, на які звернено стягнення у виконавчому провадженні або накладено арешт уповноваженими державними органами. З цього положення випливає висновок про те, що роль Національного агентства мала б зводитися до контролю за діяльністю державних виконавців та забезпечення управління найбільш цінним майном, яке було отримано злочинним шляхом, але така гіпотеза певною мірою суперечить стратегічним напрямкам удосконалення законодавства. Зокрема, підсилення контролю за діяльністю виконавців з боку суду підтверджує помилковість наведеної гіпотези.

Цілком вірогідно, що сенс діяльності Національного агентства при його започаткуванні бачили в тому, щоб «замкнути» тріаду: Національне антикорупційне бюро України; Спеціалізована антикорупційна прокуратура; Вищий антикорупційний суд України на безпосереднє і незалежне забезпечення виконання вироків суду в корупційних справах незалежним державним органом. Саме цим можна пояснити, що при впровадженні цієї стратегії наділили Національне агентство такими властивостями незалежності, що основне місце у відповідному Законі відведено нормам, які регламентують вибори його Голови та подібним. В той же час, процедура діяльності Національного агентства залишилася поза істотною увагою.

Наділення ж цієї установи повноваженнями з управління активами широкого спектру злочинів ускладнило її діяльність і як не важко передбачити, ця установа не здатна буде впоратися з великою кількістю справ, які тепер належать до її компетенції. Звідси випливає висновок про те, що буде збільшуватися кількість її співробітників. Але збільшення кількості працівників істотно і позитивно не вплине на діяльність Національного агентства через те, що ці повноваження мали б виконувати державні виконавці. Тому можна прогнозувати, що рано чи пізно межі компетенції Національного агентства будуть зменшуватися, щоб сконцентрувати увагу на найбільш важливих справах. Не важко також передбачити, що з часом дії представників Національного агентства будуть все більше оскаржуватися в судах через те, що межі повноважень і процедура їх діяльності чітко не прописані у Законі і це положення зумовлюватиме додаткове збільшення чисельності

штату працівників. Наприклад, де в Законі України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» передбачені критерії щодо кваліфікації майна як такого, що потребує управління?

Для об'єктивного сприйняття такого поняття як "управління майном" слід визначити його характерні ознаки, за рахунок яких ми здатні відмежувати таке майно від майна, яке може бути передане на зберігання. Це питання важливе не тільки для кваліфікації дій Національного агентства, а й для нотаріальної діяльності в контексті вчинення нотаріусом провадження з життя заходів щодо охорони спадкового майна, для діяльності державних виконавців, які так само стикаються з такою проблематикою, коли мають безпосередньо вживати заходи із забезпечення позову і майно потребуватиметься тривалий час зберігати та/або управляти ним.

Так, у чинній редакції ЦК такої кваліфікації не наведено, але варто зазначити, що частина майна за певний час може надавати дохід або обумовлювати збитки, наприклад, у разі накладання арешту на квартиру і її опечатування ні хто не звільнитиметься від оплати комунальних платежів, а вони нараховуватимуться і зростатимуть з часом. Якщо ж квартиру здати в оренду, то в переважній більшості договорів оренди до вартості орендної плати входять й комунальні платежі. Отже, таке майно як квартира може обумовлювати збитки або надавати доходи. Більш складними можуть розцінюватися такі об'єкти як підприємства, оскільки накладення на них арешту може призводити до зупинення їх діяльності, втрати роботи багатьма працівниками, а також виникненню інших збитків тощо. Достатньо "перекрити кровообіг" підприємства – його рахунки в банківських установах, щоб не могла виплачуватися заробітна плата, здійснюватися взаєморозрахунки з контрагентами і все, підприємство припинило свою діяльність, яку згодом відновити буде дуже складно. Тому такі об'єкти варто здавати в управління іншим особам.

Але в ст. 19 Закону встановлено, що активи приймаються Національним агентством в управління на підставі:

1) ухвали слідчого судді, суду про передачу активів Національному агентству для здійснення заходів з управління активами з метою забезпечення його збереження або збереження його економічної вартості;

2) ухвали слідчого судді, суду про передачу активів Національному агентству для реалізації.

Це питання уявляється не зовсім правильно сформульованим, оскільки допускається такий вид ухвали як передача активів, але від кого і чому суд замість ухвали про накладання арешту і виконання її на підставі закону постановляє, що Національному агентству слід прийняти активи на збереження або його реалізації.

Авторська позиція зводиться до того, що в цивільному і кримінальному судочинстві потребується забезпечити збереження майна як вид забезпечення позову, а також забезпечення виконання наступного рішення або вироку суду, щоб особи зловживаючи своїми правами не відчужили таке майно. Це складні і багаторівневі завдання, які мають вирішуватися з урахуванням повноважень інших органів та установ, а не шляхом надання фрагментарних повноважень окремим державним органам.

Можна навести й інший приклад, коли завдання буде ще складнішим, а метод вирішення такої ситуації буде неординарним. Спробуємо додати до розглянутих питань ще й випадок з банкрутством, коли на майно злочинця претендуватимуть, наприклад, кредитори. Тобто повноваження Національного агентства зводяться до управління майном, яке має поступити до державного бюджету, але в такому випадку не передбачається, що на таке майно можуть претендувати й інші особи. У державних виконавців в «арсеналі» є Розділ VI Закону України «Про виконавче провадження», який дозволяє вирішувати питання про розподіл стягнутих з боржника грошових сум, а у Національного агентства таких правових підстав не має. Більше того, питання про претензії кредиторів не вирішуються у кримінальному судочинстві, оскільки там увага сфокусована на розкритті злочину, виявленні постраждалих осіб, а також на покаранні винних осіб. Тому вірогідність виявлення претензій кредиторів поза межами кримінального судочинства доволі висока. Зокрема, у виконавчому провадженні існує такий вид застереження прав осіб, які потенційно можуть постраждати від накладання арешту на майно боржника і наступного звернення на нього стягнення як зняття арешту з майна (ст. 59 Закону України «Про виконавче провадження»), але як це положення реалізуватиметься, коли Національне агентство прийняло в управління майно, припустимо, при провадженні в справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави – лише шляхом цивільного позову, який пред'являтимуть треті особи. Однак, даний вид провадження не передбачає участі третіх осіб...

Висновки. Для удосконалення діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів варто звернути увагу на цілі, яких має досягати така державна установа, у взаємозв'язку з діяльністю інших органів, які мають сприяти здійсненню цивільного і кримінального судочинства, зокрема, державними виконавцями. При цьому, діяльність державних виконавців регламентується Законом України «Про

виконавче провадження», який, не зважаючи на його недоліки, все одно надає більш ґрунтовного регламентування правам та інтересам осіб, які задіяні при вчиненні виконавчих дій. При розгляді питань, що так чи інакше пов'язані з діяльністю Національного агентства, виникає значно більше питань, ніж відповідей, оскільки Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» не має чітко визначених цілей, на досягнення яких він спрямований, а також в його змісті існує велика кількість суперечностей та недоліків із застосуванням певних важливих понять. Тому можна погодитися з позиціями тих фахівців, які бачать фрагментарні проблеми в діяльності Національного агентства, але варто бачити концептуальні проблеми, які варто вирішувати комплексно і системно. Зокрема, якщо реалізація майна з публічних торгів має місце в діяльності виконавців та Національного агентства, то при наявності проблем з такою реалізацією варто створювати універсальну і системну платформу, де майно буде зручно придбавати покупцям, а не декілька паралельних платформ, де заінтересованим покупцям знайти майно буде складніше.

На сьогодні можна визнати, що потреба в професійних управлінцях активами стоїть не тільки і не стільки в управлінні майном, на яке накладено арешт, а й у цивільно-правових відносинах та в нотаріальному процесі тощо. Тому не важко передбачити, що попит на таку професійну діяльність породить відповідну спеціальність, головне, щоб це не перетворилося на чергову модну професію як медіатор. Авторська позиція зводиться до того, що управління активами – це складна професійна діяльність, де мають проявлятися знання права та економіки, але мусить страхуватися й можлива відповідальність за негативні наслідки такої діяльності. Водночас, слід визнати, що управління активами – це не їх відчуження, як це передбачено у чинній редакції Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Вкрай важливо встановити, що певна частина українців володіє істотними статками і зберігає їх в іноземних країнах, тому надання повноважень Національному агентству на взаємодію з фахівцями з іноземних країн в частині обміну досвідом та інформацією з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком та управлінням активами (п. 2 ч. 1 ст. 16 Закону), – це правильний та актуальний орієнтир, який має бути розвинений і конкретизований в національному законодавстві та міжнародних договорах як один з основних, але названий пункт має бути доповнений положенням з повернення майна, отриманого незаконним шляхом, в Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Про виконавче провадження. Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n18>.
3. Маслово А.Б. Функції виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: оцінка ефективності. *Електронний науково-практичний журнал*. 2024 №12. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-12-01-06>.
4. Мельник Л.В. Історія створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: зовнішні і внутрішні передумови *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Том 2. № 88 (2025). С.440-445. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/330286>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15?find=1&text=%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0#n8232>.
6. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Людський та інші фактори, що впливають на стан цивільного судочинства в Україні. В кн. Цивільний процес: теорія і практика. Концепції вчених з удосконалення законодавства про цивільне судочинство: монографія/ /за заг.ред.докторки юридичних наук, професорки, заслуженої юристки України Фурси С.Я., докторки юридичних наук, професорки Бичкового С.С. Київ, Алерта, 2023. С.16-18.
7. Порядок взаємодії Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, і Національної поліції України під час здійснення заходів з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, затверджений Наказом Міністерство внутрішніх справ України від 13.07.2018 № 140/608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0895-18#Text>
8. Савенко М. Під час обшуків в помешканні колишнього генпрокурора Піскуна у Франції знайшли 3 кг злитків золота. URL: <https://ukranews.com/ua/news/1124250-pid-chas-obshukiv-v-pomeshkanni-kolyshnogo-genprokurora-piskuna-u-frantsiyi-znajshly-3-kg-zlytkiv>.

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82#n1415>.
10. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#n1049>.
11. Боровик А. З проблеми управління активами, які виправить реформа АРМА. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/3-problemy-upravlinnya-aktyvamy-yaki-vypravyt-reforma-arm>
12. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4801>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 4.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026

© Фурса С.Я., Фурса Є.І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0